

Hartmut Rosa

Rezonans: Dünya ile İlişkinin Sosyolojisi

Çeviri:

Mahmut Kamadan

alBaraka
Yayınları

HARTMUT ROSA

15 Ağustos 1965'te Almanya'nın Lörrach kentinde doğdu. Freiburg Üniversitesi'nde siyaset bilimi, felsefe ve Alman dili-edebiyatı eğitimi aldıktan sonra 1997'de Berlin Humboldt Üniversitesi'nde *Identity and Cultural Practice: Political Philosophy after Charles Taylor* (Kimlik ve Kültürel Pratik: Charles Taylor Sonrası Siyaset Felsefesi) isimli teziyle doktorasını tamamladı. 2005 yılından bu yana Friedrich-Schiller Üniversitesi Jenâda Genel ve Teorik Sosyoloji profesörü olarak görev yapmakta ve ayrıca Max-Weber-Kolleg der Universität Erfurt'un direktörlüğünü yürütmektedir. Araştırma alanları modernitenin yapısal dinamikleri, hız sosyolojisi, özne kuramı ve "dünya-ilişkilerinin sosyolojisi" olarak adlandırdığı geniş bir düşünce çerçevesini kapsamaktadır. Rosa'nın geliştirdiği "sosyal hızlanma" (*social acceleration*) ve "rezonans" (*resonance*) kavramları çağdaş sosyolojide, insanın modern dünya ile kurduğu ilişki biçimlerini anlamada temel başvuru noktaları hâline gelmiştir. Başlıca eserleri arasında *Social Acceleration: A New Theory of Modernity* (2013) (Sosyal Hızlanma: Modernitenin Yeni Bir Teorisi) ve *Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World* (2016/2021) (Rezonans: Dünyayla İlişkimizin Sosyolojisi) yer alır. Uluslararası alanda geniş yankı uyandıran Rosa, Erich Fromm Ödülü (2018), Tractatus Ödülü (2016) ve Gottfried-Wilhelm-Leibniz Ödülü (2023) gibi prestijli ödüllere layık görülmüştür.

MAHMUT KAMADAN

Küçük yaşta ilim ve bilime yönelmiş, hafızlık, kıraat-ı aşere ve Arapça eğitimi almıştır. Hem dinî ilimler hem de pozitif bilimlerde ihtisas yapmış, İngiltere ve Avusturya'da felsefe eğitimi almış ayrıca teorik fizik, matematik ve kozmoloji alanlarında eğitim görmüştür. İngiltere, İskoçya, İtalya ve Avusturya'daki üniversitelerde lisansüstü araştırmalar yürütmüş, 2016 yılında Royal Astronomical Society Fellow (RAS Fellow) unvanını almıştır. Mikrokozmostan makrokozmosa, evrenin ve insan zihninin derinliklerini keşfetmeye odaklanan Kamadan, hâlihazırda bilimsel ve felsefi makaleler, kitaplar ve tercümelemler üzerinde çalışmaktadır.

İçindekiler

Çevirmenin Önsözü	9
Rezonans Deneyimi (Resonanz Erfahrung)	9
Geleneksel ve Modern Bağlam Arasındaki Fark	12
Önsöz Yerine: Anna ve Hannah'nın Hikâyesi ve Sosyoloji	19
Giriş	41
Sosyoloji, Modernite ve İyi Yaşam	41
Temel Fikir: Anlamlı ve Anlamsız Dünya İlişkileri	54
Dünya Nedir? Özne Kimdir?	62
Araştırmanın Gidişatı	71

I. KISIM

İNSAN - DÜNYA İLİŞKİLERİNİN TEMEL UNSURLARI

1. Bölüm: Bedenin Dünya ile Kurduğu İlişkiler	81
Dünyaya Yerleştirilmiş Olmak (In-die-Welt-Gestelltsein)	81
Nefes Almak	90
Yemek ve İçmek	94
Ses, Bakış ve Yüz İfadesi	103
Yürümek, Durmak ve Uyumak.....	114
Gülmek, Ağlamak ve Sevmek	120
2. Bölüm: Dünyayla Öznel İlişki Kurma ve Dünya Deneyimi	129
Dünya ile Etkileşim İçinde Yazılan ve Dışa Vurulan Beden:	
Şekillendirilmiş Benlik.....	129
Dünya ile Kurulan İlişkinin Araçları	135

Beden: Dışarıdan Şekillendirilen veya İçten Uyumlu Hâle Getirilen	
Bir Varlık Olarak.....	144
Öznenin Kendine Yabancılaşması:	
Bedenin Artık Düşman Olarak Deneyimlenmesi	154
3. Bölüm: Duygusal, Değerlendirici ve Bilişsel Dünya İlişkileri	163
Korku ve Arzu: Dünya ile Kurulan Temel İlişki Biçimleri.....	163
Dünyayı Deneyimlemek ve Dünyayla Öznel İlişki Kurmak.....	183
Bilişsel Haritalar ve Kültürel Dünya Görüşleri	187
Değerleme ve Arzu Endeksleri	195
Psiko-Duygusal Temellendirme ve Varoluşsal Sorunların Tanımlanması	203
4. Bölüm: Rezonans ve Yabancılaşma:	
Bir Dünya İlişkisi Teorisinin Temel Kategorileri.....	215
Ayna Nöronlar ve Metaforik Sarkaçlar:	
İnsan Deneyiminin Temeli Olarak Kişilerarası Etkileşim.....	215
Bireyin İçten Gelen İlgi ve Tutkuları ile Kendi Etkinliğine Dair Beklentileri	234
Rezonans.....	243
Yabancılaşma	268

II. KISIM

REZONANSIN ALANLARI VE REZONANS EKSENLERİ

1. Bölüm: Giriş: Rezonans Alanları, Tanınma ve Dünya ile İlişki Eksenleri.....	281
2. Bölüm: Yatay Rezonans Eksenleri.....	289
Aile: Fırtınalı Denizde Bir Rezonans Limanı.....	289
Dostluk: İnsan Ruhuna Dokunan Duygular ve Bağışlamanın Gücü	298
Politika: Demokrasinin Dört Sesi	305
3. Bölüm: Çapraz Rezonans Eksenleri	323
Nesnelerle Kurulan İlişkiler:	
“Şeylerin Şarkı Söylediğini Duymayı Ne Çok Severim.”	323
Çalışma: Maddenin İnsana Karşılık Verdiği An	334
Okul: Bir Rezonans Mekânı Olarak	341
Başarısız Ders: Yabancılaşma Üçgeni.....	346
Başarılı Ders: Rezonans Üçgeni	348
Spor ve Tüketim: Kendini Hissetmeye Yönelik Arayışlar.....	355

4. Bölüm: Dikey Rezonans Eksenleri	367
Dinin Vaadi	367
Doğanın Sesi	384
Sanatın Dönüştürücü Gücü.....	400
Tarihin Örtüsü	422

III. KISIM
DÜNYANIN SESSİZLEŞMESİNE DAİR KORKU:
MODERNİTENİN REZONANS TEORİSİYLE YENİDEN İNŞASI

1. Bölüm: Modernite: Bir Rezonans Kopuş Hikâyesi	437
Modernite Nedir?	437
Edebiyat ve Felsefede Dünya'nın Sessizleşmesi.....	441
Dünya ile İlişkiler Sosyolojisine Giden Yol	457
2. Bölüm: Modernite: Artan Rezonans Duyarlılığının Tarihi	507
3. Bölüm: Hayatın Çölleri ve Vahaları:	
Modern Günlük Yaşam Pratiklerinin Rezonans Teorisi Açısından Yorumu	521

IV. KISIM
DÜNYA İLE KURULAN İLİŞKİLERİN ELEŞTİREL TEORİSİ

1. Bölüm: Anamlı ve Anlamsız Dünya İlişkilerinin Sosyal Koşulları	535
Bağlamsal Etkenler: Mekânların ve Ruh Hâllerinin Etkisi	535
Kültürel ve Sosyal Yapısal Faktörler: Rezonans Katolik mi, Kadınsı mı, Genç mi?	544
Kurumsal Faktörler: Okul ve Borsa Arasında	556
2. Bölüm: Dinamik İstikrar:	
Modernitenin Sürekli Artış Mantığı ve Bunun Sonuçları	565
“Dinamik İstikrar” Ne Demek?	565
Rekabet ve Hızlanma: Artırımlı Düzen Koşulları Altında	
Bireysel Dünya ile İlişkiler.....	579
Anlaşılmazlık: Hem Düşman Hem de Bireyi Yaralayan Bir Güç Olarak Dünya	585
3. Bölüm: Geç Modernitenin Rezonans Krizleri ile	
Post-Büyüme Toplumunun Ana Hatları	591
Kriz ve Dünyanın Sessizleşmesi	591

Post-Büyüme Toplumunun Ana Hatları.....	602
Sonuç Yerine	615
Teşekkür.....	633
Kaynakça	637
Dizin	665

Çevirmenin Önsözü

Hartmut Rosa'nın *Resonanz: Eine Soziologie der Weltbeziehung* (2016) adlı eseri, modern çağın en temel krizlerinden birini –insanın dünya ile olan bağının kopuşunu– ele alır. Rosa, hızlanma (*Beschleunigung*) olgusunu yalnızca toplumsal değişim dinamiği olarak değil, aynı zamanda bireyin dünyayı deneyimleme biçimini kökten dönüştüren bir sorun olarak yorumlar. Modern toplum, sürekli artış mantığı (*Steigerungslogik*) ve erişim alanlarının genişlemesi (*Weltreichweitenvergrößerung*) üzerine kurulduğundan, insanların dünya ile ilişkileri giderek yüzeyselleşir, araçsallaşır ve verimlilik odaklı hâle gelir.

Bu bağlamda Rosa'nın geliştirdiği “rezonans” kavramı, modern yabancılaşmaya karşı bir umut imkânıdır. Rezonans, bireyin doğayla, sanatla, dinle, toplumla ya da kendi benliğiyle kurabileceği derin, dönüştürücü ve etkileyici bağları ifade eder. Tatmin edici bir yaşam, yalnızca deneyimlerin biriktirilmesi ya da üretkenliğin artırılmasıyla mümkün değildir; esas olan, insanların kültür, iş, doğa ve ilişkiler aracılığıyla anlamlı bağlar kurarak dünyayla karşılıklı bir etkileşim içinde yaşamalarıdır.

Modern toplumun ürettiği yabancılaşma ise bireyleri dünyayla olan ilişkilerinde giderek daha fazla araçsallığa mahkûm eder. Nesnelere, hatta diğer insanlara bile işlevsel ve faydacı ölçütlerle değerlendirilir; duygusal yakınlık geri plana itilir. Bunun sonucunda kişi, dünya ile arasındaki anlamlı bağları yitirerek soğuk ve mesafeli bir ilişkiye sürüklenir. İşte yabancılaşma, tam da bu duygusal kopuşun adıdır. Buna karşılık rezonans, bireyin dünyaya yalnızca zihinsel veya pratik düzeyde değil, aynı zamanda duygusal ve dönüştürücü bir bağ aracılığıyla yönelmesini ifade eder.

Rezonans Deneyimi (Resonanzerfahrung)

Rezonans deneyiminde dünya bize dokunur (*Affizierung*), biz de ona yanıt

veririz (Antwortbeziehung). Ortaya çıkan ilişki tek yönlü değil, karşılıklıdır. Hartmut Rosa'ya göre bu deneyim üç temel boyutta ortaya çıkar:

Affektif-değerlendirici boyut (affektiv-evaluativ): Affektif-değerlendirici boyut, yalnızca kısa süreli veya yüzeysel bir duygusal tepkiyi ifade etmez; burada kastedilen, bireyin dünyayla kurduğu bağın içsel yankısıdır. Rosa'ya göre bu boyut, insanın dünya tarafından “dokunulması” (Af<—fekt) ve buna bilinçli veya eğilimsel bir yanıt verme kapasitesiyle ilişkilidir. Örneğin, bir kişi için ezan sesi yalnızca akustik bir çağrı değildir; kalpte derin bir duygulanma (Rührung) ve yönelme uyandırır. Benzer şekilde Kur'an tilaveti de salt bir ses dizisi veya melodi olarak değil, ruhu titreten bir çağrı olarak deneyimlenir. Bu deneyimde birey, hem anlam dünyasına hem de ilahî/metafiziksel boyuta açılır; duygu ve biliş, bedensel-duygusal farkındalıkla birleşerek rezonansın affektif boyutunu ortaya çıkarır. Gün batımını izlemek, doğada yürümek veya sessiz bir ibadette secdeye varmak gibi eylemler, kalpte huşu (*Ehrfurcht*), teslimiyet (Hingabe) ve içsel dinginlik duygusu yaratabilir. Bu süreç, Rosa'nın tanımıyla, bireyin dünyayla kurduğu anlamlı ve karşılıklı etkileşimin affektif-değerlendirici yönünü somutlaştırır ve rezonansın hem zihinsel hem bedensel hem de duygusal boyutlarının bütünleştiği bir deneyimi ortaya koyar.

Bilişsel-yorumlayıcı boyut (kognitiv-interpretativ): İnsan yalnızca duygulanmaz; yaşadığı deneyime aynı zamanda anlam yükler. Dünya bize bir şey “söyler” (*die Welt spricht zu uns*) ve biz buna zihinsel olarak yanıt veririz. Bu yanıt, salt duyguların geçici yankısı değil, insan ile dünya arasında oluşan derin ve karşılıklı bir rezonansın temelidir. Rosa'nın terminolojisiyle bu, bireyin *dispositionale Resonanz* sayesinde mümkündür: Kişi, dünyayla anlamlı etkileşime açık ve yanıt almaya yatkın bir konumda bulunur. Örneğin, bir Müslüman için namaz, sadece ritüel bir hareketler bütününden ibaret değildir. O, Allah'ın huzurunda olmanın, ilahî çağrıya verilen bilinçli ve anlamlı bir cevabın ifadesidir. Gün batımında hissedilen sükûnet, kimi için sadece doğanın güzelliği anlamına gelirken başka biri için yaratılışın ayetlerinin tecellisini kavramak demektir. Burada duygu (affektif tepki) ve biliş (kognitif yorum) birleşir ve *Vor-Antwort-Haltung*¹ sayesinde ortaya gerçek bir etkileşim çıkar. Bu deneyim, affektif tepkilerin yalnızca yaşanmasıyla sınırlı değildir; aynı zamanda duygusal yankının anlamlandırılması ve bağlandırılması sürecini kapsar. Ezan sesi yalnızca işitsel bir çağrı değildir; onu duyan zihin, “Allah'ın huzuruna davet” anlamını yükler. Bu, bireyin dünyayla kurduğu

¹ Felsefi bağlamda bu ifade, özellikle fenomenoloji ve hermeneutikte, bir soruya ya da bir şeye yönelmeden önce zaten zihinsel/düşünsel bir “bekleyiş”, “ön-kabul” veya “ön-yönelim” içinde olma durumunu ifade eder. Yani insan hiçbir zaman tamamen nötr” bir şekilde cevap vermez; her zaman önceden şekillenmiş bir bekle-yiş-tavrı vardır.

gelingende Weltbeziehung'ın bir örneğidir: karşılıklı, canlı ve anlamlı bir ilişki. Modern yaşamın hız ve mekanikleşmesi, çoğu deneyimi yüzeysel ve otomatik hâle getirir. İnsan, çoğu zaman dünyaya karşı *dispositionale Entfremdung*'a yatkındır yani dünyayla derin ve anlamlı bir rezonans kurmadan, mekanik ve sessiz ilişkiler içine hapsolür. Oysa gerçek rezonans, bireyin dünyaya açık bir tutum geliştirdiği, anlamlı ve karşılıklı etkileşime hazır olduğu durumlarda ortaya çıkar. Doğada yürüyüş sırasında hissedilen huzur, bir kişi için yalnızca dinlenme ve rahatlama anlamına gelirken bir başkası için yaratılışın ayetlerinin yankısı hâline gelir. Duygu, anlam ve bilinçli yorumun birleşimi, insan ve dünya arasında karşılıklı, canlı ve derin bir rezonans yaratır. İşte bu, Rosa'nın vurguladığı *gerçekleşen rezonans deneyimi*dir ve bireyin dünyayla kurduğu ilişkilerin hem affektif hem de kognitif boyutlarını bütünlleştirir.

Bedensel-duyusal boyut (leiblich-sinnlich): Rezonans deneyimi yalnızca zihinsel veya duygusal düzeyde kalmaz; beden, bu ilişkinin temel taşıyıcısıdır. Dokunma, işitme, ritim ve hareket gibi duyular aracılığıyla rezonans somutlaşır ve bu, Rosa'nın kavramıyla *leiblich-sinnlich* yani bedensel-duyusal boyut olarak tanımlanır. Beden, rezonansın aktif "enstrümanı"dır; deneyim, bedensel farkındalık aracılığıyla hem dünyayla hem de ilahî/metafiziksel boyutla kurulan bir etkileşimi içerir. Örneğin, namazda secdeye varmak, bedeni hem fiziksel dünyayla hem de ilahî olanla aynı anda ilişkiye sokar. Dizlerin yere değmesi ve alnın toprağa veya seccadeye dokunması, bedensel bir rezonans alanı yaratır; bu alan, bireyin dünyayla ve metafizik boyutla kurduğu *gelingende Weltbeziehung*'ın somut bir örneğini oluşturur. Kur'an tilaveti dinlerken veya okurken ses dalgalarının göğüste yarattığı titreşim, yalnızca biyolojik bir tepki değil, aynı zamanda ruhsal ve duygusal bir yankıdır. Her harfin tecvid kurallarına uygun okunması, nefesin ritmi ve dudak-dil hareketleri, bedensel-duyusal farkındalıkla birleşerek bireyi hem zihinsel hem de bedensel olarak rezonansa açık hâle getirir. Doğada yürürken rüzgârın teni okşamaması, ayakların taşlara veya toprağa basışı, kalp atışının adımlarla uyumu gibi deneyimler, aynı şekilde bedensel-duyusal rezonansın örneklerindedir. Bu süreç, duygu, biliş ve bedensel farkındalığın bir araya geldiği, Rosa'nın tanımıyla gerçekleşen rezonans deneyimini ortaya çıkarır. Dolayısıyla rezonans hem dünyayla hem de metafiziksel boyutla kurulan anlamlı ve karşılıklı bir etkileşim olarak somutlaşır; beden, bu deneyimin hem aracı hem de aktif bir katılımcısıdır.

Bu üç boyutun bir araya gelişi, bireyin dünyayla duygusal olarak bağlanması mümkün kılar. Böylece rezonans, yabancılaşmanın soğuk ve tek yönlü bağlarına karşılık, çok katmanlı ve anlamlı bir ilişki ufku açar.

Rosa, modernitenin rezonansı engellediğini öne sürer çünkü hayatın hızlanması (iş, iletişim, seyahat vb.) anlamlı deneyimler için zaman bırakmaz. Ayrıca

piyasa mantığı, ilişkileri işlem olarak görüp derin duygusal etkileşimleri yok sayar. Teknoloji, bağlantıyı arttırırken çoğu zaman kopuk deneyimlere yol açar.

Geleneksel ve Modern Bağlam Arasındaki Fark

İnsanlık tarihi boyunca birey, doğa, gökler ve ilahî olanla sürekli bir rezonans ilişkisi içinde olmuştur. İnkâ topraklarından eski Mısır medeniyetine, Babil'in görkemli şehirlerinden yerli kabilelerin açık arazilerine kadar, insanlar gökyüzüne, yıldızlara ve ilahî çağrılara kulak vermiş, bu yankılanma alanlarında kendi iç dünyalarıyla ve evrenle uyum kurmuşlardır. Dini pratikler, ibadet ve doğa ile temas, bu karşılıklı etkileşimin somut örnekleridir; gökyüzüne bakmak, rüzgârı hissetmek, suyun akışını dinlemek, insanı hem bedensel hem ruhsal olarak evrenle bağlamıştır. Ancak modern çağda, Rosa'nın kavramlarıyla ifade edildiği üzere "Steigerungsglogik" ve "Weltreichweitenvergrößerung" insanın bu derin rezonans ilişkilerini köklü biçimde dönüştürmüştür. Şehirlerin sıkışıklığı, hızlanan yaşam, ekranlar ve teknolojik yoğunluk, göğe bakmayı unutturan bir kuşak yetiştirmiştir. İnsanlık, hiç olmadığı kadar yalnızdır; kalabalıklar içinde yalnızlık çeken bireyler, artık ne doğa ile ne de dünyayla anlamlı bir rezonans kurabilmektedir. Namaz sırasında zihin, alışveriş listeleri ve gündelik endişeler arasında kaybolabilir; Kur'an tilaveti dinlenirken ruhsal titreşim yerine yalnızca akustik bir ses algılanabilir; doğa yürüyüşleri ise çoğu zaman "spor aktivitesi" veya sosyal medyada paylaşılacak bir görsel hâline dönüşebilir. Artık her şey aracısız ve maddesel olarak görülür; ilahî çağrılardan ve gökyüzüyle kurulan metafiziksel rezonanstan iyice uzaklaşmıştır. Sonuç olarak dünya hâlâ "konuşur", ancak birey her zaman yanıt veremez. İşte bu rezonans kopması, modern bireyin temel krizini ve çağdaş yaşamın bireysel ve toplumsal düzeydeki etkilerini ortaya koyar. Bir zamanlar gökyüzüyle ve doğayla derin bir bağ kurabilen insan, artık çoğu zaman hızın ve yapay gündelik hayatın içinde göğe bakmayı unutmuştur; gökyüzü hâlâ oradadır ama bakacak gözler ve kulak verecek ruhlar eksiktir.

Rezonansı geri kazanmak için Rosa, hayatın hızını yavaşlatmayı ve deneyime bilinçli olarak odaklanmayı önerir. Bu süreç, pasif tüketime dayalı değil, anlamlı ve karşılıklı etkileşimler yaratmayı; ekonomik ve teknolojik baskılardan bağımsızlaşmayı ve gerçekten önemli olanı yeniden keşfetmeyi gerektirir. Rosa'nın çalışmalarında sıkça referans verilen Weber, Marx ve Adorno gibi filozoflar ve sosyologlar, Türk okuyucuları için yabancı kavramlar olabilir; bu nedenle felsefi terimlerin açıklığa kavuşturulması, okuyucunun metinle daha kolay bağ kurmasını sağlar. Okuyucuların, Rosa'nın kapitalizm ve hızlanma eleştirilerini modernleşme, şehirleşme ve neoliberalizm bağlamında kendi perspektifleriyle ilişkilendirmesi